

TOTOGI O FALE E FA'ATATAU I TUPE MAUA (INCOME RELATED RENT – SAMOAN)

Talanoa mai 'ia i matou. 0800 801 601

'O totogi o fale e fa'atatau i tupe maua, e fa'avae i luga o lau tupe maua ma le tupe maua a lau pā'aga, pe'āfai e iai sau pā'aga.

If you would like more information about Housing New Zealand, please call our Housing Assistance Service anytime on call free **0800 801 601**, or visit our website www.hnzc.co.nz

Locations and contact details for all 43 Housing New Zealand neighbourhood units are listed in the Blue Pages of the telephone book.

T – 422, Issue 1, May 2005

'O le ā le totogi o fale e fa'atatau i tupe maua?

'O le Matāgālua o Fale a Niu Sila e na te tūpā totogi o fale e fa'atatau i tupe maua, mai tagata nofo mautotogi e maualalo o latou totogi. 'O lea, 'afāi o lau tupe maua e i lalo ifo o le tau aofa'i 'ua 'uma ona fa'ata'atia, 'o le totogi o lou fale 'o le 'a lē sili atu ma le 25 pasene (25%) o lau tupe maua. 'Āfai 'o lau tupe maua e sili atu ma le tau aofa'i 'ua 'uma ona fa'ata'atia, 'o le telē o le tau o le fale 'e te tōtōgia e tutusa ma le tau o fale o le māketi.

'O le totogi o fale e fa'atatau i tupe maua, 'o se tasi lea o 'auala e fesoasoani ai le Mālō i tagata e maualalo o latou totogi, i le totogiina o fale. E totogi e le Mālō le 'ese'esega o le totogi o le fale 'olo'o 'e tōtōgia, ma le totogi o le fale o le māketi (e tusa lea ma lou totōgia o se fale e tālitutusa le fausaga, ma tālitutusa le 'ogā'ele'ele e iai, pe'āfai e nofo mautotogi i se tagata taufanua (private landlord)).

E lē avanoa totogi o fale e fa'atatau i tupe maua i fa'alāpotopotoga fa'alenu'u.

'O le ā le mea e ta'ua 'o le Tupe maua e maualālo?

Pē fa'avasegaina lau tupe maua e maualalo 'ole'ā fuafua lea i le tūlaga 'olo'o 'e iai. 'Āfai 'o 'oe 'o se tagata to'atasi ma leai sau fānau 'o tausia, ma lau tupe maua e i lalo ifo o le tau o le penisiona 'ua 'uma ona tipi le lāfoga (New Zealand Superannuation after tax) mo tagata nonofo ta'ito'atasi, 'ole'ā fa'avasegaina lau tupe maua e maualalo. Mo isi tagata nofo totogi, e maualalo lau tupe maua pe'āfai e i lalo ifo o le tau o le penisiona mo ulugāli'i.

'O le aofa'i o le penisiona e suia i tausaga ta'itasi i le aso muamua o Aperila.

Galua'ina o le tau o le fale 'e te tōtōgia

'O totogi o fale e fa'atatau i tupe maua, e fa'avae i luga o lau tupe maua ma le tupe maua a lau pā'aga, pe'āfai e iai sau pā'aga. 'O tupe maua (income) e aofia ai Tupe mo Tamaiti (Family Support), totogi mai le So'otaga o Sā'ililiga (StudyLink) ma tupe e totogi atu e tagata tou te nonofo.

'O le pā'aga 'o se tagata lea 'ua fa'aipoipo i lē e ona le fale, pē nonofo fa'aulugāli'i, pē nofo i le fale 'ae na te le'i sainia le feagaiga o le fale. Fa'afeso'ota'i matou pe'āfai e iai sau fesili i lenei matā'upu.

Talosaga mo le totogi o fale e fa'atatau i tupe maua

'O le totogi o lou fale 'ole'ā fa'avae i luga o lau tupe maua, pe'ā 'e taliaina se fale e ofoina atu 'iā te 'oe.

'A 'uma lea, e tatau ona 'e talosaga mo totogi o fale e fa'atatau i tupe maua i tausaga ta'itasi, pē so'o se taimi lava e suia ai le tūlaga o 'e iai. E tūa tele lou logoina mai o matou i le taimi lava e suia ai le tūlaga o 'e iai, ona e ono a'afia ai le totogi o lou fale.

Mo le talosagaina o totogi o fale e fa'atatau i tupe maua, 'ole'ā mana'omia lou sāuniuni maia o fa'amatalaga o au tupe maua, fa'atasi ai ma lau pā'aga pe'ā iai, mo le 52 vaiaso 'ua te'a. E tatau ona aofia ai:

- Totogi mai le Matāgālua o Gālua ma Tupe Maua (Work and Income – telefoni i le 0800 559 009 mo se fa'amatalaga tūsia (printout))
- Lou totogi ta'i lua vaiaso ma le ta'i vaiaso mai gālua ('ole'ā matou tu'uina atu se pepa 'iā te 'oe e fa'atumu e lou Fale faigālua po'o lau inisia)

- Totogi mai le So'otaga o Sā'ilī'iliga (telefoni le StudyLink i le 0800 889 900 po'o le So'otaga o Tagata Tutuli (Deaf Link) i le fesi (fax) fai fua 0800 621 621 ma fesili mo se tala fa'amaumau)
- Fa'amaoniga o totogi o fa'alavelave fa'afuase'i (fesili i lē 'o va'aia 'oe i le ACC mo se fa'amatalaga o ou totogi)
- Tupe maua mai gāluega e fai lava e 'oe (self employed) po'o tupe maua fa'apā'aga, e pei o le tala aupito fou o tupe fa'aletausaga
- Totogi mai le Tupe Supa'enueta a le Mālō (Government Superannuation Fund) po'o totogi mai le Tupe Nūpīfā (National Provident Fund) a le Atunu'u.

Matou te mana'omia fo'i fa'amatalaga e uiga i au tupe teu, (e pei o tala o au tusitupe mai le faletupe); tupe teu fa'avaitaimi (e pei o tusi fa'amaonia o siea (share certificates) po'o tusi fa'amaonia o totogi mai polōfiti a se kamupani e iai ni ou siea); po'o isi pogai o tupe maua e māsani ai e pei o totogi mai tagata tou te nonofo, tagata tou te feleti fa'auō po'o fānau mātutua.

Logo mai matou pe'ā 'e fia maua se fesoasoani i le fa'atumuina o le talosaga mo le totogi o fale e fa'atatau i tupe maua.

E mafai e tagata nofo mautotogi i fale o le Matāgāluega o Fale a Niu Sila ona maua se Fesoasoani mo le Totogi o Fale (Accommodation Assistance) mai le Matāgāluega o Gāluega ma Tupe Maua (Work and Income)?

Leai, 'ae peita'i e mafai ona 'e talosaga i le totogi o fale e fa'atatau i tupe maua.

'Aiseā e mana'omia ai e le Matāgāluega o Fale a Niu Sila le iloa o isi tagata 'olo'o nonofo i lo'u fale?

'O tagata e o'atu tou te nonofo po'o le o'ese mai mai lou fale e ono a'afia ai au tupe maua, ma fa'apenā ai ma le totogi o le fale 'e te totōgia.

E fa'apēfea pe'ā 'ou tete'e i le totogi o le fale 'ua 'uma ona fa'ata'atia e le Matāgāluega o Fale a Niu Sila?

'Āfai 'e te lē taliaina la matou fa'ai'uga e uiga i le totogi o lou fale, talanoa ma tagata 'ōfisa o le lālā fa'alotoifale a le Matāgāluega o Fale a Niu Sila. E ono mafai ona latou fo'ia i se taimi vave le fa'afītāuli, po'o le fa'amatala atu o le pogai na faia ai lea fa'ai'uga. 'Āfai lava 'e te tete'e, e mafai ona 'e fesili i le 'ōfisa o lloiloga a le Matāgāluega o Fale a Niu Sila e toe iloilo le fa'ai'uga. Mo le faia o lea tūlaga, telefoni, lafo se tusi, po'o lou o'o atu i le lālā fa'alotoifale.

'Āfai 'e te lē malie i lena i'uga, e mafai ona 'e 'avea ('apili) le matā'upu i le Pūlega mo 'Apili a le Matātā o Fale o le Mālō (State Housing Appeals Authority). Mo nisi fa'amatalaga e uiga i lea mea, va'ai le itūlau o mea moni: *Toe iloiloina o fa'ai'uga ma le faia o fātioga*

'O nisi mea e faailoa

Talanoa ma i matou pe'āfai e iai ni au fesili, pē suia le tūlaga 'ua 'e iai, pē 'ua 'e mana'o e sa'ilī'ili avanoa e maua ai se fale tōtino. Telefoni le 0800 801 601 i so'o se taimi pē asiasi ane i lau lālā fa'alotoifale. 'Ole'ā 'e maua matou fa'amatalaga i totonu o itūlau lanumoana o le tusi telefoni po'o le 'initaneti i le www.hnzc.co.nz 'Āfai e leaga lau fa'alogu, fa'afeso'ota'i matou i le fesi 0800 201 202.

Pepa o mea ma'oti e aogā:

- Ou totogi
- Toe iloiloina o fa'ai'uga ma le faia o fātioga

'Āfai 'e te lē taliaina la matou fa'ai'uga e uiga i le totogi o lou fale, talanoa ma tagata 'ōfisa o le lālā fa'alotoifale a le Matāgāluega o Fale a Niu Sila.

If you would like more information about Housing New Zealand, please call our Housing Assistance Service anytime on call free **0800 801 601**, or visit our website www.hnzc.co.nz

Locations and contact details for all 43 Housing New Zealand neighbourhood units are listed in the Blue Pages of the telephone book.